

GLORIA MARYJNE

I

Powszechnie znane Gloria mszalne, noszące też nazwę Hymnu anielskiego albo doxologia maior, w przeciwieństwie do doxologia minor kończącej psalmy, ma swój tekst ustalony w wieku IV. Początek swój wywodzi ze Wschodu, gdzie służyło jako modlitwa ranna i wieczorna. Tekst grecki, znajdujący się w Codex Alexandrinus i w Konstytucjach Apostolskich, jak i łaciński w „Antyfonarzu” w Bangor (Irlandia), odchyła się od obecnego tekstu. Według Liber Pontificalis w VI w. wchodziło już do rzymskiej liturgii. Do XI w. było zastrzeżone biskupom intonowanie Gloria w niedziele i święta męczenników; kapłani mogli je intonować tylko na Wielkanoc. W XI w. znika ta różnica.

W średniowieczu powstaje Gloria maryjne. Jak powstawały prefacje związane z rokiem kościelnym, czy ze świętymi, których chciano specjalnie uczcić, tak można uważać Gloria maryjne za początek takiego procesu w doxologia maior. Próba ta spotkała się z potępieniem i zakazem, ale długo po soborze trydenckim trzeba było przypominać, że na święto Matki Boskiej, to czy inne, nie wolno brać Gloria maryjnego, lecz tylko Gloria, przekazane i przyjęte we Mszy przez Liturgię rzymską.

Tekst Gloria używany obecnie jest tu podany w pisowni obecnej i z obecną interpunkcją. Tekst Gloria maryjnego podany jest według oryginału, interpunkcja jest dodana, bo nie ma jej w rękopisie (imię Jezus Christus podane jest alfabetem łacińskim, oryginał zaś ma w greckim: IH CXP. Wstawki są podane innym pismem aniżeli tekst urzędowy¹⁾).

a.

Gloria in excelsis Deo. Et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine Deus. Rex coelestis. Deus Pater omnipotens. Domine Fili unigenite. Jesu Christe, altissime, Domine Deus. Agnus Deus. Filius Patris. Qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris miserere nobis. Quoniam tu solus Sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus Altissimus, Jesu Christe. Cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris. Amen.

b.

Gloria in excelsis deo. Et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gracias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine deus rex celestis deus pater omnipotens domine fili unigenite iesu christe. Spiritus et alme orphanorum paraclite. domine deus, agnus dei, filius patris primogenitus marie virginis matris. Qui tollis peccata mundi miserere nobis. Qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem nostram Ad marie gloriam. Qui sedes ad dexteram patris miserere nobis. Quoniam tu solus sanctus Mariam sanctificans. Tu solus dominus Mariam gubernans. Tu

¹⁾ Mszał aug. k LXXVv, ob. pag. 83v.

solus altissimus Mariam coronans iesu christe. Cum sancto spiritu in gloria dei patris. Amen.

II

Przytoczone Gloria maryjne znajduje się w Mszałe-rękopisie klasztoru OO. Augustianów w Krakowie na Kazimierzu. Jest nie w Bibliotece, lecz w Archiwum. Rękopis jest uszkodzony, brak początku. Zaczyna się resztką agendy. Jest poświęcenie soli i dalsze obrzędy przy chrzcie, obrzędy ostatniego namaszczenia. Na k 9 zaczyna się Mszał. Wzmianka w Mszałe o dekrete Piusa II (1458—1464) określa czas powstania rękopisu czyli za pontyfikatu lub po.

Mszał augustianów potwierdza tezę, iż księgi liturgiczne, używane w katedrach mniej odbiegały od liturgii rzymskiej aniżeli księgi kościołów niekatedralnych. Jan Rzeszowski, biskup krakowski stwierdza w swej przedmowie do pierwszego drukowanego Mszału diec. krakowskiej w Moguncji w r. 1484, że nastąpiła w mszałach pisanych ogromna różnorodność i rozbieżność, jeśli różnorodność, to i dowolność, raz szczęśliwa, to znów niewłaściwa. W Mszałe augustiańskim można śledzić te różne przejawy, np. Msza wotywna Contra obloquentes²⁾ albo Contra episcopos male agentes³⁾.

Co przemawia za tym, iż Mszał augustianów jest mszałem krakowskim? Wnosić można tylko z litanii do Wszystkich Świętych, odmawianej w W. Sobotę. Nie tak świadczy wezwanie św. Stanisława, św. Wojciecha i św. Wacława, ale wezwanie św. Floriana i św. Jadwigi. „Agenda“ olomuniecka z 1586 r. ma w litanii do Wszystkich Świętych św. Stanisława, św. Wojciecha i św. Wacława, ale w innym porządku: w naszym Mszałe jest: Stanislae, Venceslae, Adalberte, w „Agendzie“ zaś olomunieckiej: Venceslae, Adalberte, Stanislae. W ołom. nie ma Jadwigi, za to jest Ludmilla; wchodzi też, nie mówiąc o innych jak np. Wit, przed Wacławem św. Cyryl i Metody bezpośrednio po Marcinie i Mikołaju.

Litania do Wszystkich Świętych w Mszałe aug., odmawiana przy ostatnim namaszczeniu, różni się od litanii w tymże Mszałe odmawianej w W. Sobotę. Chodzi tu tylko o wezwania świętych, pozostawiając na boku resztę litanii. Jest wezwanie do św. Jadwigi, do św. Stanisława, św. Wojciecha i św. Wacława, ale w odmiennym porządku: S. Adalberte, S. Georgi, S. Stanislae, S. Venceslae, a przed S. Adalb. jest S. Maurici cum sociis tuis. Nie ma zaś w tej litanii wezwania do św. Floriana. W tym samym Mszałe są więc obok siebie, nawet w wezwaniu świętych w litanii, poważne różnice. Nie chodzi tu o wszystkie świętych.

Merytoryczne omówienie wstawek do Gloria mszalnego będzie właściwsze, jeśli weźmie się pod uwagę wszystkie Gloria z wstawkami, jakie mają nasze księgi liturgiczne. Tu chodzi o podanie jednego tekstu i o umiejscowienie go w krakowskiej diecezji, a nie świadczy, iżby był mszałem augustiańskim, choć jest mszałem augustianów, bo u augustianów.

Kraków

X. TEOFIL DŁUGOSZ

²⁾ Mszał aug. k: 74v.

³⁾ l. c. k. 65v.